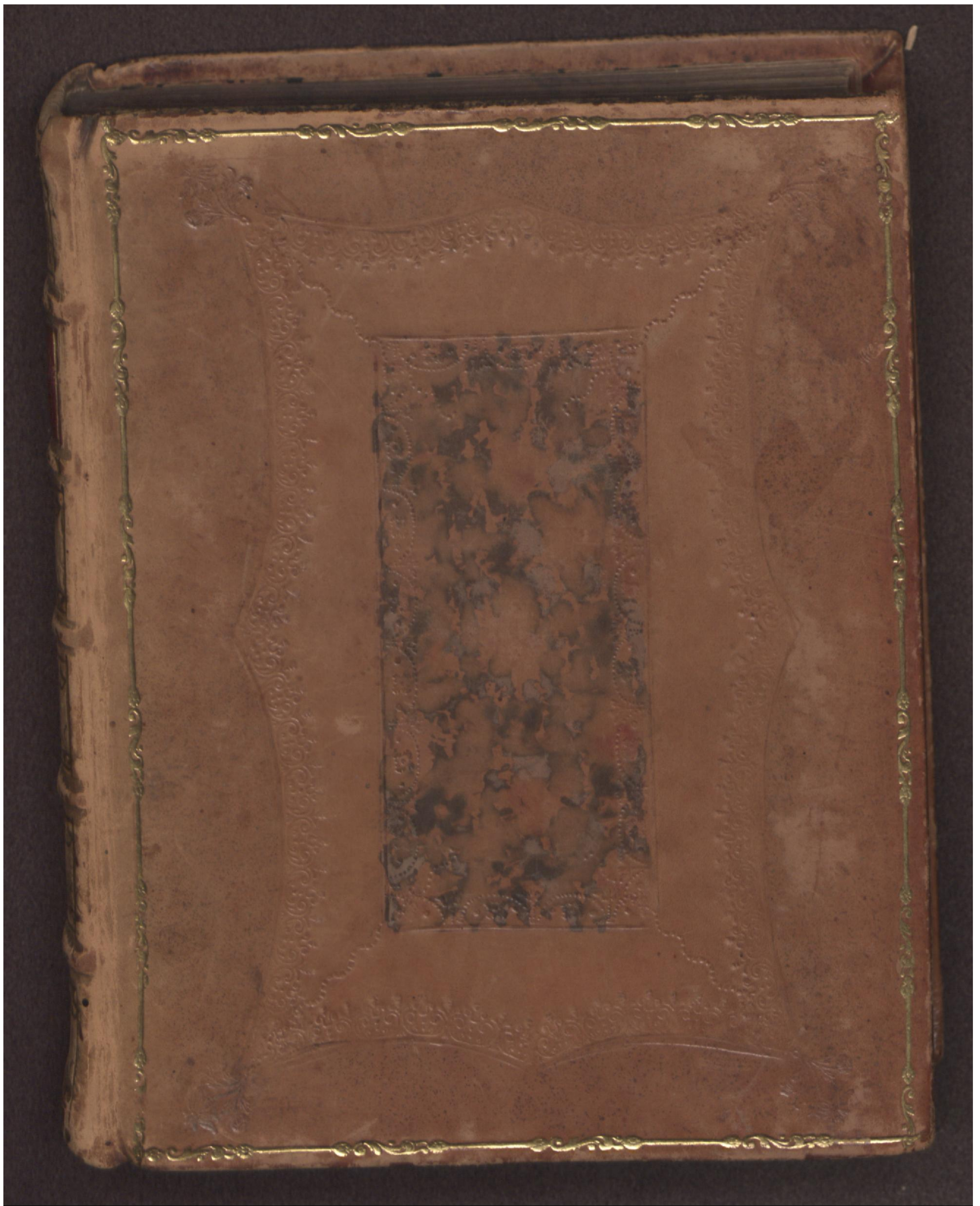

BARTSKERS
Lægebog
item om
Pestilent.

12;-265

En Lidel wnderuisning megit nyttelig oc trøstelig/ som vel fornøden er/ huorledis Menniſken ſkal holde oc ſkicke ſig/ naar denne forgifftige Peſtilentze kolde Siuge beginder at ſprede ſig wd iblant Menniſken/ til at forgiffue/ fordriffue oc forderffue Menniſken/ huorledis Menniſken i nogen maade kand giøre den modſtand/ oc bekomme hielp/ trøſt oc raad emod denne forferdelige oc forſkreckelige Siuge.

Hanß Chriſtenßen Bartſker/
en Borger i Ribe.

Prentet j Schleßwig/ aff
Niclaus Wegener,

ANNO M. D. XCVI.

Guds Frøct er Wißdommens begyndelse CXI. Psalm at kiende Gud er en Fuldkomen Redferdighed oc at wide hans Mact er en Roed til det Euige Liff.

Gud siger huos Propheten Jeremiam i den IX. Cap. En wis Rosse seg icke aff sin Wißdom.

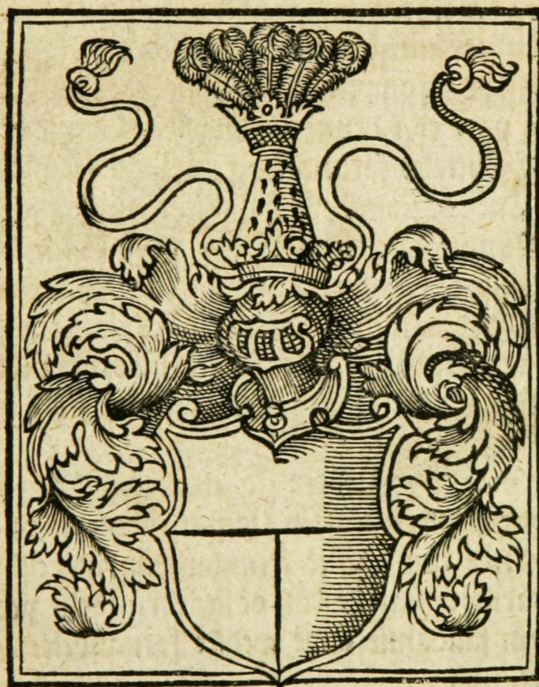
En Starck Rosse seg icke aff sin Stercke.

En Rig Rosse seg icke aff sin Rigdomme.

Men huo som vil Rosse seg hand Rose der aff at hand wed oc kiender meg at ieg er Herren som giør Barmhertighed / ret oc Retferdighed ti saadant behager mig siger Herren.

Erlig Velbyrdige wis oc Gudfrycti-
ge Mand/ Manderup Parsbierg till Hageß-
holm/ Danmarckes Riges Raad / Ynster ieg
Hans Christenssen/ Bartsker oc Borger i Ri-
be / Guds Naade vor HErres JEsu Christi/
Fred oc den Hilligands Deelactighed / met
alle Timelige Welfard oc Bene-
didelse / Amen.

MANDERVP PARSBIREG
TILL HAGESHOLM.

For denne Siugdom Pestilentz skolde siuge / vil ieg nu tage mig for der om noget at scriffue / oc antegne nogen gode Medel oc Raad hielp oc trøst emod denne forgifftige siuge / effter den naade som Gud vil giffue / den menige simpel oc enfoldige Almue til nytte / gaffn oc beste.

For det Første / at scriffue om Pestilentzis begyndelse eller tilkompst / mener mand at were wuisse / derfor er det icke fornøden at scriffue besynderlige der om.

Enddog der findes mange wise oc forfarne / som mangfoldeligen haffuer antegnet / oc flitteligen bescreffuen Pestilentzis aarsag oc tilkompst.

Oc en part er i denne meninge / at samme Siugdom kommer aff Luctens forandering / oc ond forgifftige wedske / oc ond Luct oc stanck / som findis manfoldelige / som er Priueter / slimme Luctendis Rindsteene / Suinesiye / ilde luctendes Husse oc kammerer / ilde luctendis Kleder oc Senge / oc anden saadanne stanck oc wreenhed / som scriffuis om / at Mennisken saadanne slim stanck niddrager i dem wed deris liffactige aander / som gandske befatter sig i hiertet til onde.

I lige maade ophefffuer sig mangfoldeligen forgifftige oc skadelige wedske i lufften / som er tilbøielig til rønden / huilcke dog icke kan haffue fremgang formedelst Solens mectige Varme oc starcke skin / oc saa formedelst værens tilskindelse / som saadanne onde wedske foruandeler i en reen Klar Lufft.

Frembdelis / I lige maade haffuer mand denne mening om Pestilentzis tilkompst / at den kommer aff Lufftens forandring /

dring / som Aarit fører med sig / som er / at Vinteren / som skulle vere kold oc tør / er Vod / varm / met megen Regen / mørcken / oc andet saadant / som icke skicker sig effter Aarsens tider / som det sig bør / oc icke heller Vinteren haffuer eller beholder sin rette Natur.

Dißligiste / de andre iij. Tider om Aaret / som er / Naar Sommeren / som skulle vere Varm oc Tør / er vod oc Kold / med megen ond Lufft / Storm oc wuær med megen wedske.

Derfor skal mand giffue god act paa / at mand holder god reenlighed i alle Huse / oc besynderlige i deris soffue Kammerer.

Ocsaa skal mand holde en god thre ild / huor aff lufften kand Purgeris oc Rensis aff den onde wedske.

Effterdi at saadanne Siugdom kommer mangfoldeligen iblant Mennisken / oc paa griber dennem wforuarendis / somme med hæde / oc somme med kuld / som den saa meinligen kommer iblant Mennisken.

Derfor haffuer ieg taget mig for / at scriffue oc antegne denne liden oc nyttelig wnderuisning / oc saadanne fremsette oc bescriffue wdi styckwiß / huorledis den menige Mand skal skicke oc holde sig i saadan farlige tid oc forgifftige Lufft / at Mennisken kand hielpes oc fries / som bliffuer beladt oc begreben met denne forferdelige Pestilentze Kolde Siuge / som skee skal wed god Meddel oc Raad / som ere wed Aareladen / Koppen / Purgering / Dryck / Sued / hiælsomme Vrter / oc anden medel / som her effter findis bescreffuit / huorledis mand det kand berede / oc det berede lade mangfoldeligen.

For det førſte / Naar saadanne Siugdom wdspreder

 sig

sig iblant Mennisken / da er det raadeligt at lade sin Midian slaa paa Høgre Arm / som her effter findis nochsam Beskreffuen.

Første Capittel / Om Midian.

Din Midian paa Høgre Arm maatthu jo sa nøtteligen i begyndelsen i saadanne hefftige oc sørgelige tid obne/ besynderlige den som det er vaaen at giøre / dog maadelige effter art / Natur / oc styrcke / formoffue oc wonhedt / huer her met i tide on Nød noget ansee leilighed / Der er en part saa frimodige i Aare laden / at de i alle Maaneder lader dem lade en gang i huer Maanet i denne Skadelige Lufft/ huilcket er icke at laste / endog Unge Mennisker som ere Blodrige / som haffuer woen sig til Aareladen / oc di som haffuer Røde farffue / oc er bode stercke oc vell liffuet met gode stercke fuldkommen Aarer / som gidt vel ædet oc Drucken / der aff kommer megen Blod / Men naar saadanne tegen / offuerflodighed er icke forhaande / lader ieg mig betøcke / at det er icke nyttelige di Aarer at lade / besynderlige di som icke ere waane til laden / oc di Fructsommelige Quinder maa lade sette Kopper eller Ventosen / Slig skal altsamen skee / naar Monen er wforhindert met onde Aspecter oc andre Planeter / som de slig nochsam kand forfare wdi Kalender oc Almanach / besynderlige om Aareladen/ huer mand god oc nøttelig at bruge / naar det sømmer sig/ oc huad nytte oc gaffn / eller skade der aff komme kand.

Den Anden Capittel om Aare Laden / Koppen oc Ventossen at sette.

Nu

Nu vill ieg dog fremdelis Beſcriffue oc Antegne om Aareladen oc Koppen / ocſaa huilcken Aare du ſkalt lade ſlaa / naar nogen falder i Siugdom oc bliffuer befengd met denne hefftige Plage / Peſtelentz / Kolde Siuge.

Saa ſnart ſom Purgering er ſkeed met ſmidige ſacte Cliſtieren / huilcket ſtrax ſkee ſkall / Wanſeendis Tegen eller Aduarſel / eller andre ſaadanne Aarſager for den forgyfftige Materie / der effter ſkal Aareladen ſkee inden de xxiiij. Timer / eller ſtrax met det førſte det ſke kand / om det icke førend er ſkeed / førſt paa den ſted / ſom ſig en Bylde eller Apoſtem / eller Pine begynder / der ſkal ſettis Ventoſſen eller Skroff Kopper / Men der ſom der kommer intet til ſiøne / da ſkalt du bag bode Yxerne / Skulder oc Mæchten ſaadanne Kopper ſette / oc lade ſaa ſlaa / ſlaa Aaren / oc lad Blodit wel Løbe / ſom di meſt Liſde eller tole kand / oc ſiden indgiff aff de Legdom ſom der till hør / ſom her effter findis Beſcreffne.

Haffuer der ſatt ſig en Suinde Byld / Apoſtem Blegne eller Reiſſening paa Halſſen / eller der om / eller der hoſſ / ſaa ſkalt du ſlaa Hoffuit Cepha Lictam Aderen ſom legger wduortis offuen wed Aalboekrogen / ocſaa kand du ſlaa den imellem Pegefingeren / en Finger Bredt neden for.

Er Heffuelſen vnder Arm holler / ſaa ſlaa Midian / eller en green aff den imellom Pegfinger oc den lange Finger / Begynder nogen Reiſſening i Siden / eller mellem Halſſen oc Mæchten / ſaa ſkalt du ſlaa Lewer Aaren / eller Baſilica / ſom ligger paa inder Siſde paa Armen / eller en green der aff wed den lille Finger.

Komer nogen Reiſſening eller Apoſtem / nogen mel-

lem

lem Mæcken oc der fra neder til føderen eller Bene / da skalt du lade den Aare Saphena / som Kallis Rosen Aare/ som ligger inden paa foden wed Enckelen eller Knockelen/ Saadanne Aarer skall slaais paa den samme side som saadanne suiende Bylde oc Apostem sig ophæffuer. Kommer saadanne paa bode sider / da skalt du lade paa den høgre syde/ kommer slet inthet / oc ei mand kand fornemme nogen tegen / da skalt du slaa den vnderste Aare Saphena paa bode sider inden paa føderne.

Saa snart som Aaderen er slagen / skalt du strax frem i søge Raad met legdom / huorledis du kant hielpe oc redde den Siuge.

Det er god at mand lader sig lade engang i huer maanet / oc holder en god skickelighed met Mad oc Øll.

Den som frycter sig at haffue Pestelentz / oc haffuer dog ingen wisse tegen / hand skal slaa sin Median / er det om Waaren eller om Sommeren / da skal han lade sig paa høgre Arm / oc om Winteren/ paa den vinstre side.

Ocsaa skalt du acte i Aareladen / at mand drager det forgifftige Blod fra hiertet oc icke til.

Derfor den som er hoffuen wdi Røren / oc lader sin Aare slaa paa Armen / hand kommer i stor fare.

Kommer heffuelsen wden paa laarit / eller paa Beenen / da skalt du slaa den Aare som kallis skeatica vden paa foden.

For dem som icke maa / ei heller tør lade deris Aare slaa / som icke ere bequemme eller skickede der til / di maa lade sette Kopper.

Burde mand at lade Hoffuit Aare slaa / da skal hand sette Kopper paa Ryggen wed Halssen / Bør hannem at slaa Midian / eller Lewer Aaren / da settis Kopper imellem skulderen / bør hannem at lades paa fødderen / da skal settis Kopper paa Lenden.

Den som befengd er skal icke soffue / førend hand Lader sine Ader slaa / om det skee skall.

Hand skal icke soffue inden sex Timer er forlobben effter hand er lad / oc skal hand strax tage nogen legdom der effter om hand haffuer icke tagen tilforne.

Om Purgering / oc at rense Liffuet formedelst drick / Piller oc anden middel / som der til beredes skal / som her effter findis mangefoldeligen beskreffuen.

Den Tridie Capittel.

Effter Aare laden er skeed / maa mand nøtteligen oc bequemmeligen iij. Morgen fastendis effter huer andre / huer dag tage iij. Lod aff denne Sirup / som er Citrinaten Eble skale / met v. eller vj. Skiefuld vand / som er soden met Betonica / eller den retskaffen vand distilleret aff Betonica / der aff drocken om Vinteren / men om Sommeren / den Sirup aff sure Amfer / Granaten Eesse eller Sap / der aff met ædicke eller saadan som der til ordineret er met flidt / oc saadanne Vrter soden i Vand / oc formenget met den distillerit vand / som før er rørt.

Den fierde Dag der effter / maa slig offuerflodighed i liffuet / huilcke aff disse løsnis oc blødes oc dreffuen vor-

der met en sactige oc suindige reining / effter den leilighed oc natur / som huer Menniske met Pillule eller Drick wederfaris maa.

Dette maa bruges meniligen hoss huer mand wskadelig / fordi de icke veed huilcken wedske eller fuctighed der besonderlige haffuer offuerhaand.

De Pilluler paa Apotecken som kallis *aggregativæ*, tag en Quintin eller mere / effter som Mennisken er sterck / at di kand giøre løssen.

Nu wil ieg bescriffue oc antegne dig nogen Piller / som du maat sielffuer berede / eller lade berede paa Apotecker.

Den Fierde Capitel.

Tag den beste gule Alloe ij. Quintin / Gummi Armoniach ij. Quintin / Saffran j. Quintin / stød det til Pulucr / besprenge det met Malmersie / stød det saa lenge / at det bliffuer til en Dey / der effter giør Piller lige som smaa Erter / der aff tag en Quintin paa en tid fastendis.

Pestilentz Piller.

Tag halffanden Lod Aloe Citrini / Saffran j. Quintin / Mir en halff Lod / der aff giør Piller / tag der aff huer dag en Quintin / eller effter som du est sterck til / disse Piller lader icke forgifften giøre dig nogen skade / men de staar forgifften hefftigen emod oc den wnaturlige wedske.

De

De Piller / huilcke oc bruges i saadanne farlige tid / som saa beredes.

Den Femffte Capittel.

Tag Sedefer / Paradis thre som er tør / Odermelni den beste / wforfalskede Saffran / Blomster aff Citrinaten Eble / huer en tridie deel aff en Quintin / bløt Coriander frø / Tormentil / Rød Sandel / aff huer en Quintin / Aloe den beste / oc reen luttert met Vin oc toet / halffanden Lod / giør Piller her aff / heller smaa kager / den brug lige som di forscreffue er om tald / Her haffuer du nogen besynderlig trøst oc hielp emod denne forferlige Siuge / som skal bruges fastende.

Huorledis Mennisken kand i andre maade rensse Liffuet.

Den Sexte Capittel.

J lige maade motte Menniskens liff i saadan farlige tid formedelst bryden / eller formedelst andre renselsse rense Magen / besynderlige / naar Magen er met groffue horde slym forkølnet / saadan forderffuelighed er orsag till mange honde Siugdom / som findes icke at vere di mindste.

 Nu

Nu vil ieg dig antegne nogen skønne welactendis medel oc raad / at bruge i denne farlige oc hefftige Siuge / effter at liffuet er vel renset oc purgeret aff alle groffue slime oc wreenhed.

Den Syffuende Capittel.

Effterdi at liffuit er nu vel reiniget effter som betegnet er / skal mand den neste Dag der effter bruge god Teragelse en Quintin.

Legdom emod Pestilentzis forgifft.

Den Ottende Capittel.

Lige saa snart som Mennisken haffuer ladt sin Aare slaa / wor det megit gaat / at mand lagde hannem i en løstige oc lufftige Kammer / den som er met god rigende Vand / god røg / welluctendis vrter oc blomster bestrød met / oc i en Seng wel varm tilhuldt / oc giffue hannem en Quintin Mir eller minder / aff denne forscreffne Laduergen / effter som Personen er sterck oc Gammel / den Siuge at dricke i god Viin / kommer nogen denne Plage paa met Frost oc skielffuen / eller der met / saa tag en god kraffige Vand aff Betonica / Borask / Oxentunge / Scabiosen / Wegwiss / oc saadanne mer / Disse Laduergen emeden her findes stor krafft i dem / oc huis andet / som her effter findis antegnet oc bescreffuen / kand ieg icke forholde det / at mand io maa lade det wdkomme iblandt Mennisken/

nisken / at di kand haffue nogen hielp oc trøst aff saadanne medel oc raad / effterdi her findis stor skrøbelighed iblant Mennisken.

En Latuergen / som de maat giffue Børn oc siugelige Quinder.

Den Niende Capittel.

Tag en Quintin Been / som findes i hiortens hierte / huilcke du kand bekomme paa Apotecker / halffanden quintin / huid reen Engefer ij. Lod / Suckerkandi en halff Lod / Tormentill / Nater rod eller Bystartæ wed naffn / aff huer en Quintin / huid Dyptam ij. Lod / Kransogen en Lod / den fijll eller raspe til Puluer / fordi den lader sig icke støde. Siden tag her til den beste Fenediske Teragelse viij. Lod / her aff gior en Sirup met Sure Amfer oeff / eller Citrinaten oeff / den samme tag en Pund / menge disse Stycker alle tilsammen / at det bliffuer en Latuergen / giff den Siuge der aff en Quintin / eller halff Lod wel rørd tilhobe / oc som sagd er / legge hannem i en Seng / oc hølde hannem Varm til / end til at hand kand Suede.

Du maat oc saa vel giffue hannem denne stercke Latuergen / som du mott lade berede paa Apotecker.

Den Tiende Capittel.

Tag Rosen Sucker ij. Lod / Oxetunge blostер / Sucker / Boras Blemen Sucker / aff huer en Lod / Fiolblomer /

 Søblom-

Søblommer/aff huer en halff Lod/den beste Cannelborck en Quintin/Muscat Blome/Muscat/aff huer en halff Quintin / rød oc huid Corelle wel smaa stød oc wreiden / ij. tridie deel aff en Quintin / den beste Beerlin / en tridie deel aff en Quintin / oc saa smaa stød oc wriden met en Quintin Rosen Vand / disse stycker menge tilsamen met Sirup aff sure Amser / eller Citrinaten Beff / at det kand bliffue en tind Latuergen/ der aff giff den siuge/ oc andre saadanne stycker.

En Puluer som vell styrcker oc kraffstiger Hiertet / som du maat giffue ind.

Den XI. Capittel.

Tag den huide Rosen Sucker/ Rosen Vand / Beerlin / som giøres paa Apotecker / som kallis Manus Christi / en Lod / Cardibenedicti Blade / som er reenlig tørret oc stød smaa / Kierner aff Citrinaten Eble / Tormentil / røde tørre Rosenblader / aff huer en Quintin / den beste Beerling vel smaa vriden eller stød / de støcker som kommer aff Smaragden / en tridie deel aff en Quintin / røde oc huide Corelle / aff huer en halff quintin/ Disse støcker stød tilsamen i en rene Puluer / giff den Siuge der aff en quintin / det stircker hiertet / giff hannem det om Sommer wdi en Sirup som kølner / eller i Rosen vand / oc om Vinter di Folck / som er aff kold fuctige Natur oc Complexie / de tage den i en god Viin / som er naturlige oc reen.

Der effter skalt du giffue hannem aff denne forscreffue renselse.

Den XII. Capittel.

Om anden Dagen er det storlige fornøden / at mand giffuer hannem aff den forscreffue reenselse eller beuegninge / som kand holde liffuet wed mact / at den icke bestoppis / men altid bruge denne legdom effter haand som behoff giøris / det styrcker / oc giffuer Hiertet krafft / oc giør forgifften modstaand.

Du mott oc saa giffue flittig act paa / huorledis Bilden / Oplob / Apostem / eller dotbrock / som kaldis oc saa det onde ild sticker sig / som her effter sist i Bogen widere der om antegnet er.

For Pestilentz en Anden.

Den XIII. Capittel.

Tag Bolus Armenus ij. Quintin / Terra Sigillata en Quintin / Røde Correlle en Quintin / Barcken aff Citre en Quintin / Zedeser en Quintin / Røde Rosensucker vj. Vncie / Aff alle disse ting well stød oc tilhobe menget / Siden skalt du Tage en Quintin om Morgen / til en foruaring met Vin / eller Rosen Vand / eller for sig selffuer / oc den som befengd er / skal strax tage en Quintin / oc menge det met en Quintin god Teragelse wdi Scabiosen Vand / Sure Vand eller Rosen Vand / oc strax legge sig i Sengen / at han kand Suede.

Dette skalt du oc saa vide / at det er icke god / at bruge altid en legdom / fordi at naar Naturen wennis der til / da bruger Naturen den lige som mad oc spise / oc icke som no-

gen

gen legdom derfor skal brugis det ene legdom om det andet/ oc icke altid bruge en slag legdom paa en Menniske.

En Anden/ Den XIIII. Capittel.

Tag S. Hans Urt/ oc stød den til Puluer/ tag en halff quintin der aff/ om Vinteren met Viin/ oc om Sommer met Ædicke/ oc faste der paa nogen stund/ det fordriffuer forgifft.

J lige maade tag Beuenelle/ stød den til Puluer/ oc brug som forscreffuit staar/ det er god for forgifft.

En Anden for dem som formuendis ere/ en skøn Recept.

Den XV. Capittel.

For det Første/ de som formuendes ere/ oc formaa det at betale/ dennem giffuis aff di støcker/ som gaar eller forarbeides aff den Ædelsteen Smaragden/ som skal wries gandske smaa met Rosen Vand/ oc skal Ædelsteen were viij. Bigkorne suaar/ oc giffues wdi en Drick Viin/ huilcket som holdes for en besinderlig legdom.

En Electuarium contra Pestem.

Den XVI. Capittel.

Tag Celidoniæ rod/ stød den smaa/ saa tage Ædicke oc Eg/

oc Eg / slaa det tilsammen / siud det vell sammen / giff den siuge / oc lad hannem vel suede i en Seng.

En Anden / Den XVII. Capittel.

Tag Alandz rod / Beuenelle / Tormentille / Diptam / Baldrian / Canelborck / Angelica / Ruder / Rosemarin / Lacritz / aff huer en Lod / Terra Sigillata / Bolus Armeni / den Been som woxer i hiortens hierte / aff huer en halff Lod / stød disse støcker vel smaa / kom dem i en Glass / lad der paa en Pott aff det beste Viin / oc en halff Pindkruss Brendwin / luck glassen vel tet til / lad det staa i femfftan Dage wed en Ouen / som det kand vere noget Varm / oc røre det huer dag engang om / der effter Distillere det / siden Drick der aff om Morgenen fastendis en lidel met Fenediske Teragelse.

En Confect for Pestelentz. Den XVIII. Capittel.

Tag Welske Nødkierner / Eneber / Ruder / oc en lidel Maalurt frø / nogen gode Figen / stød det tilsammen / tag gode Viinædicke der til / giør det tilsamen som en Confect / det skal nøttis om Morgenen Fastendis.

En Anden / Den XIX. Capittel.

Tag en god Muscat / rød Mir / Holvrt / Angelica / Zedefar / lige megit aff huer / Campher en Quintin / Album Græcum en Quintin / Teragelse en Lod / stød det smaa / oc menge det vel tilsamen met god Viinædicke / at det bliffuer som en Latuergen / foruare det i en Block bøsse / her aff skalt du tage i din mad saa megit som en lidel erte er stor / falder nogen i Siugdom met hede / da skalt du giffue hannem saa megit som en hissel nød er stor met Viinædicke / kommer Siugdom met kuld / da skalt du giffue det met Viin / oc legge sig i en Seng / at hand kand sucede.

En Anden Latuergen for Pest.

Den XX. Capittel.

Tag Teragelse en Lod / Krussemynte smaa stød en Lod / Campher en Quintin / Brendviin / som er brend aff Viin / der aff giør en Electuarium.

Om nogen falder i Siugdom / slaa Aderen..

Den XXI. Capittel.

Slaa Aderen paa hannem som forscreffuit staar inden de xxiiij. Timer forlober / eller met det Første det skee kand.

Der effter tag en Quintin aff denne neste forscreffue Latuergen / oc giff hannem ind / der effter varme / tilhøld hannem at hand kand Suede.

En Præseruatiue for Fattige oc Rige. Den XXII. Cap.

Saa skalt du berede samme Latuergen / du skalt tage en Pund eller ij. Eneber / som er vel maade oc gode / som icke ere bestøffuet oc wreene / dennem gruss i en Morter Passelige smaa / kom det saa i en Kiel / lad der paa iiij. gang saa megit gaat reen kielde Vand / lad det halffe indsiude / saa sije det igennem en Haardug / Trick det vell igennem / at Stienen oc skallene bliffuer tilbage / oc det som bliffuer Trøckt igennem Haardugen / sett det saa til en maadelige Koll ild / oc lad det Siude / oc rørre det altid om emeden det Siude / oc lade det Siude saa lenge at det bliffuer Tyck / som en Latuergen / Dette maa bruge bode fattige oc Rige.

En Anden / Den XXIII. Cap.

Tag æneber / stød dem met Nelcken oc Ringel Blomen oc ædicke / røre det tilsammen / der aff tage til deg om Morgenen naar du est Fastende saa meget som en halff Castanie er stor / Denne Recept er oc saa god at giffue Børn / oc vnge Folck.

En Anden / Den XXIIII. Capittel.

Tag Ferster Walnød Kierner / oc giør dennem reene / iiij. Lod / Ferske Rude Blader iij. Lod / Figen well

toet i Ædicke en Lod / stød dette tilsammen i en Morter / slaa Ædicke der til / stød det saa lenge at det bliffuer noc / oc lige som en Latuergen / her aff bruge huer Morgen fastende / saa megit som en halff Castanie.

En Anden for Pestilentz.
Den XXV. Capittel.

Tag Bolderian rod / sure Amfer Blader / aff huer lige megit / stød det til Puluer / denne Puluer giff Folck i Huset om Morgenen fastende / saa megit som en Hesselnød er stor / met en skyffue Brød at æde.

En Anden for Pestilentz.
Den XXVI. Capittel.

Tag en skyffue Brød / bage den paa en Rist / der effter Smørie saltet Smør der paa / æde det saa Varm / oc Drick en Drøck Maaluete Viin / Cardebenedicten Viin / eller Ringel Blomen Viin.

Til dette samme er oc saa Mellissen / Betonica / oc Eneber Viin.

En Præseruatiua for fattige Haandwercks Folck.
Den XXVII. Capittel.

Tag Valnød Kierne / oc kom skalen oc den hud som sidder om Kiernen / vel reen aff / oc tag xj. Lod Figen /

som ere gode / toe dem i ædicke / viij. Lod Viinruder / Eneber ij. Lod / gemein Salt en halff Lod / skeer Figen oc Nødkierne smaa / menge det saa tilsammen / oc stød det vell i en Morter / lad der paa gode Rosenædicke / stød det saa at det bliffuer en Latuergen / dette maa bruges Fastende / som andere Confect.

En Anden Recept for Pest.

Den XXVIII. Capittel.

Tag Bolus Armeni / berede som her effter følger / Tag en Quintin Bolus / Viin som er Klar oc velluctendis er / en Vncia / det er ij. Lod / Rosen Vand ij. Lod / rørd det tilhobe / oc giff den at Dricke som befengde er / Kaster hand det op / da skal han skølle sin Mund / oc tage anden gang / Dißligeste tridie gang / oc Kaster hand tridie gang op / da giff hannem aff de andre legdomme / som forscreffuit staar / eller som her effter følger.

En Anden / Den XXIX. Capittel.

Tag Bolus Armeni / Terra Sigillata / det pleger mand saa at berede / stød det til Puluer / oc toe det vel i Malmersi / eller i anden god Viin / Rosen Vand / Bugloßen Vand / Sure Vand eller Maaluete Vand / i huilcke mand kand bekomme aff disse / siden lad det vel tørris igen / oc giør som sagt er / iij. eller iiij. gang / Siden stød det vel / oc den som vil bruge dette alene / er hand hæd aff

Natur / da skal han tage en Quintin der aff met ædicke / Rosen Vand eller sure Vand / oc lidet Viin / men er hand kold / tha tage det met Viin alene.

Dette skal mand vide / at ingen ting er bedre for Pestilentz / end Bolus Armeni oc Terra Sigillata kunde mand bekomme aff det beste.

Men dette sigis / at Tørcken haffuer nu vnder sig di Lande / som det beste findis wdi / derfor kand mand sielden bekomme det som god er / Vden det kommer fra nogen thro wen.

En Anden for Pestelentz.

Den XXX. Capittel.

Tag er paar eller ij. Pulde huidløg Klou met Smør oc Brød at Æde Fastende / det er god om Vinteren.

En Anden for Pestilentz.

Den XXXI. Capittel.

Tag sex haande Vrter / som er Maalurter / Weybrede / Mercke / Husløg / Mater / Viinruder / lige megit aff huer slag / stød det i en Morter / oc wrie det reen igennem en haardug / saa tag Vinter byg / lad den vel Siude / der effter sije wandet aff det / oc lad det bliffue kold / siden kom det tilsamen / oc lad den Siuge det Dricke som er besengd met Pestilentz / oc førend den Siuge Dricker her aff / da skal

da skalt du tage Album Græcum / det skalt du Brende paa en Tegelsteen / det Puluer skalt du strøe offuen paa Vandet / det er megit god for den som haffuer ont i hoffuet.

En Anden for Pestilentze.

Den XXXII. Capittel.

Tag Seuenbom / Waalnød Kierner / stød det til sammen / menge det met Viinædicke / oc giff den Siuge at Dricke.

En Anden / Den XXXIII. Capittel.

Tag Diaprone ij. Lod / Beuenelle ij. Lod / Bolus Armenius ij. Lod / stød det smaa / her aff giff den Siuge at æde.

Denne Confect eller Electuarium mott du lade berede paa Apotecker at bruge emod Pestelentz.

Den XXXIIII. Capittel.

Tag Antere ʒ. iij. S. Johannis Vrter ʒ. ij. beseglet Jord Terra Sigillata ʒ 5 / rød jord iij q. vnd hal eberod iij. Lod / iij. q. sorte Nissvrter / rod vell corrigeret halff tridie q. Natter rød en quintin / Diptam ij. diel aff en quintin / Angelica ʒ. Lod / Tormentille ʒ. Quintin / Holurt lang oc trinde / aff huer j. Quintin / Encian j. Lod / Enhorn en halff Quintin / gode Perler en halff Quintin / ij. Guld Blader /

Blader / ij. Sølff Blader / tag Honnig / Siud det vell / oc stum det vell reen / tag her aff saa megit som behoff giø-ris / oc bered her aff en Latuergen.

En Puluer effter Purgering.

Den XXXV. Capittel.

Om anden Dagen om Morgenen effter Purgering tagen til syg en Quintin aff denne effter screffue Puluer met god fernen Viin vell rørd tilsamen / oc brug den / huil-cken saa bliffuer bered / Tag røde Blodvrte rod / Tormen-til som er ferst optørret / den inderste Kierne aff Citrinaten Eble / Cardebenedicten frø / aff huer lige megit / stød til-sammen i en reen Puluer / oc brug som sagd er.

En Anden Legdom emod Pest.

Den XXXVI. Capittel.

Tag ij. Ferske Wolnød Kierner / Ferske Figer / tho oc tyffue Viinrude Blader / oc en lidel Salt / Disse stycker er om Morgen fastendis met huer andre en god Teragelse for all forgifft.

En Anden for Pest. Den XXXVII. Capittel.

Tag Weyberde / Ruder / oc det Grøne som sidder om kring Walnøder / x. Lod aff huer / dette skal stødes smaa / oc wriis i gennem en haardug / tag maaluet / huoluet x.

Lod/

Lod / j. Lod Sedfer / j. Lod Saffran / stød huer feerdelis megit smaa.

Tag j. Lod Beuenelle / skeer det i smaa stycker / j. Lod Teragelse / disse forscreffue Vrter skal alle siudis met sterck ædicke / i en liere gryde i 4. Timer / saa lenge at det bliffue en Latuergen / Tag siden der aff saa megit som ij. ærter er stor i sterck ædicke tilsamen menget / oc Dricke det / naar nogen bliffuer befenget met Pestilentze førend hand soffuer.

En Anden Drick / Den XXXVIII. Capittel.

Drick Bolus Puluer i Land Viin / som er nogen Suur.

En Anden Den XXXIX. Capittel.

Tag Ruder / Saluie / Ackeleie Blader / aff huer lige megit / det skal siudis i ædicke / oc wries igennem en haardug / oc Dricke det.

En Anden / Den XL. Capittel.

Citrinaten er den Fattige alt fordyrt / men for di Rige oc formuendis som den kand lade bekoste / oc berede en Conserua Sucker aff den yderste barck / lade giøre emeden den er grøn oc Frisk.

En Besynderlige skøn Præseruatiue. Den XLI. Capittel.

Tag Friske Ferske Blod Vrter / som er reenlige oc vel optørret / den brone sorte frøø aff sure Amfer / Endinien frøe / den indeste Kierne aff den store Citrinaten / Coriander som tilforne er bløød en natt i ædicke eller Viin / aff huer iij. Quintin / skøne gode Perler / Røde oc huide Coraller / huid oc guul Raff / smaa skaffuet Hielffen Been / den Been som findis i Hiortens hiertr / aff huer en halff quintin / Cardimum / Muscatblom / Pardis / Aloes thræ / wdløst Canelbarck som er skarp paa Tungen / den beste Saffran som icke er suer eller forfalsket / en tridie deel aff en Quintin / di smaa oc affbrød stöcker aff Ædelestene / den bekommer du paa Apotecker / Smaragden / Hiacinten oc Granaten / aff huer en Tridie deel aff en quintin / Kampher saa stor som en Bygkorn / eller saa suaar / det er best / Ambra / Dessem eller Bissam / huer iij. Bygkorne suaar / aff iij. Sandel / Rød / huid oc gull / aff huer j. Quintin / fin Slagen Guld / fin Slagen Sølff Blader / en halff Tridie deel aff en Quintin / Rosen Sucker / Boras Blommen Sucker / aff huer ij. Lod / Sucker eller Honnig tag en Pund til vj. Lod / giør en bløød Latuergen der aff / eller Sucker kager / dem skal mand vndertiden æde aff om Morgen tilige / engang tagen til sig / eller den Latuergen / en Quintin i Viin / eller anden Kølling Distillertz Vand / effter som tiden er Vinter eller Sommer / huer besynderlige paa en dag / dette er en god legdom / som er hielsom / oc mand maa vel / met Guds hielp / forlade sig paa i slyg Forgifftige oc Faarlige Lufft.

Nu wil ieg dig Antegne nogen stycker som siønis at were ringe actendis / oc er dog gandske nøttelige at bruge i denne farlige tid / som giør forgifften hefftige modstand.

Den XLII. Capittel.

For det Første / Tag sure Amfervrter oc blader / naar de ere tørre / oc saa megit Huidløg / skiel den reen / oc stick den fuld aff huoller trind om kring / leg den saa en natt i ædicke / siden om anden dagen nøtte aff dette paa saaltet Smør oc Brøde / en lidel huer Morgen Fastendes / det beskøtter dig for Pestilentz oc hindis forgifft / besynderlig at bruge om Winteren den menige mand.

Om den Steen Bezartico.

Den XLIII. Capittel.

For Forgifft tag den Steen Besarticum / oc Enhorningers Horn / som er god æmod Forgifft / at tage til sig met Rosen Vand / det beskiermer hiertet for forgifft oc ond Luffe.

En Anden / Den XLIIII. Capittel.

Du skalt ij. gang om Dagen tage Capparis met ædicke bered oc tilgiord.

En Anden Latuergen / Den XLV. Capittel.

Tag Bolus Armeni halffanden Lod / god Canel en halff Lod / Sucker en Pund / den Blød met sure Vand eller Rosen Vand / tag huer Morgen oc afften en bidt eller Mundfuld der aff met en Drøck sure Vand.

En Anden / Den XLVI. Capittel.

Den som huer Morgen Fastendis tager en Lod aff sure Vand / eller sure Amfer Vrter / oc desligeste om Afftenen / hand døer icke gierne aff Pestilentz.

En Anden / Den XLVII. Capittel.

Den som tager ij. gange om Vgen Termentille Pulver met sure Amfer Vand / eller Oxetunge Vand / eller Scabiosen Vand / eller Mellissien Vand / eller oc saa alene Vden Vand / at mand tager Røderne oc æder dem / fordi beskermer hiertet for forgifft / oc for alle forgifftighed oc forgifftige Aander formedelst hindis Natur oc tørren / som skeer Vden alle hæde.

En Anden / Den XLVIII. Capittel.

Tag

Tag huer dag Limonicken frø / eller Indien Eble frø en halff Quintin met den Sirup de ribes eller ædicke / met nogen aff di forscreffue Vand.

En Anden / Den XLIX. Capittel.

Der scriffuis om i sandhed / at den frø Citri oc Tormentille rod / ere de offuerste legedomme for Pestilentz.

En Præseruatiue / Den L. Capittel.

Tag grønne Ruder Blader / Vaalnød Kierner met Smør oc Brød Fastendis om Morgenen / det er en god Præseruatiff.

En Anden / Den LI. Capittel.

I lige maade maa mand bruge en paar Cardebenedicten Blader / eller Ringelblomen Blader / eller spitz Weybrede / Bladers saf / eller Oessen / eller Vand aff Maaluet eller oc saa Bladerne Abbiss / oc Scabiosen Blader / Disse forne støcker ere alle gode / Men Ruder er den fornemmeste / alligeuel at Ruder holdes for en almindelig slet Vrte hoss oss / dog er hun høyelig actet / fordi det er en heffig Vrt imod forgiffte.

En Anden / Den LII. Capittel.

Eneber saa bered som forscreffuit staar met Citrinaten Eble til en Præseruatiff.

En Anden / Den LIII. Capittel.

Tag Eneber Koningkiers / eller Wulrte rød Peber rød / Beuenelle / Quæssorte rod / lige megit / met Smør oc Brød / om Morgen Fastendis.

En Anden / Den LIIII. Capittel.

Jeg haffuer vel tit verit som Pestilentz haffuer hefftig noc regeret / men den menige simpel Almue haffuer meinligen brugt Rude Blader / Wolnød Kierner / Eneber met Smør oc Brød / huilcke jeg end nu vill bruge om saadanne Siugdom wor for haande / Saadanne ringe middel oc Raad er vndertiden di beste.

For den Ny Siuge / Den LV. Capittel.

Tag Blommen aff Eg / iiij. stieffuld ædicke / Cardebenedicten saa megit som du kand holde iij. gange paa en kniffs od / stød smaa / tag den fierde part aff en Muscat / iij. Nel-

iij. Nelcken / alle samen smaa stød / oc menget tilsammen / oc bunden i en reen klud oc tryckt igennem / oc giffuen den Siuge at Dricke / oc holde hannem Varm til / at hand kand Suede.

Føler han Væ i Milten / da skal hand tage Bygmeel som er sichtet / oc en æg met Blom oc alt / oc end da huide aff ij. æg / iiij. skieffuld ædicke / fem skieffuld Rosen Vand / kom det alt tilsammen / giør der aff en Plaster / oc leg paa milten / naar den er tør / saa giør en anden / oc leg paa / til det vorder bedre.

Om Eneber Olie / LVI. Cap.

Den som haffuer Eneber Olie i en Suamp / eller Bom Wld lagd i en Dessem Knap / oc lucte der til / oc holde den offte for Nesen / det styrcker megit Hiertet oc Hiernen / oc saa fordryffuer den Olie den onde forgifftige Lufft onde Røg oc Stanck.

For Pestilentz som kommer met Hæde. Den LVII. Cap.

Tag en Quintin aff denne Olie / oc blande den met Oxetunge Vand oc Rosen Vand / oc Drick det / oc der effter decke sig varm til wdi en Seng / oc skal mand smøre bulden wduortes met samme æneber Olie.

For Pestilentz som kommer met Kuld oc Frost. Den LVIII. Cap.

Om

Om saa skeer / at Pestelentz kolde Siuge falder paa Mennisken til at forgiffue dem met sin forgifft oc Kuld / oc met en Apostema / da skalt du strax bruge en Quintin Olie met Viin eller met Mellissen / eller met Boragen Vand / oc smørie sig wduortis paa legemet met samme æneber Olie / dog maadelige / fordi at æneber Olie er megit hæd / oc saa skal den Siuge ligge til Seng / oc tecke sig varm til / at hand kand Suede.

En Anden mod Pestelentz /

Den LIX. Capittel.

Tag Bolus Armenicus / Drick den met ædicke / det er got for Pestelentz / besynderlig for iij. haande sager / for det Første / da Kølner hun hiertet / oc holder den wnaturlige wedske stille standendis / at hun icke Quaalmer op / lige som en Gryde / der Siuder paa Ilden.

Til den Anden gang er det got / fordi hun lucker til de Værgange som gaar til hiertet / oc til de andre offuerste leidmoder / at der ingen ond luct kommer til hiertet til at foruandleden.

For det Tridie / er det god for Pestilentz / fordi det wdtærer den onde wedske som er hoss hiertet oc fortørrer det / Men den som haffuer en ond Bryst / eller Hoste / hand tage Viin for ædicke.

Om Mitridat / Den LX. Capittel.

Mand

Mand maa tage Mitridaten til sig lige effter den viiß som mand tager Teragelsen.

Mand maa tage Oessen aff Limoneken.

Mand maa oc saa tage aff Indien Eble / forthi alle disse iij. ere forgifften emod.

Om de som bliffuer wed liffuet/ oc intet bruge. Cap. LXI.

Endog at mange bliffuer wed liffuet som befenget er/ oc tager ingen legdom til sig / der er en part at di mener / at det skeer aff slump lycke / men det skeer besynderlige aff en sterck Natur / som driffuer forgifften wd paa legomit / men di freste Gud / som kunde fange raad for saadanne Siugdom oc andre flere/ oc foracte at søge raad i tide.

Om de som haffuer verit Siuge. Den LXII. Capittel.

J lige maade / den som haffuer Verit Siug oc befengde / oc kommer til Passe igen / hand skal icke komme i Lucten / eller i nogen forsambling / førend han er hiæl oc vel til Passe / paa det / at hand skal icke forgiffue andre / at di bliffuer oc saa forgiffuene aff hannem.

Om de Siugis mad/ huorledis mand det i denne tijd berede skal. Den LXIII. Capittel.

Huorledis Mennisken skal holde sig i denne tijd met sine Spise / naar denne forgifftige Siugdom / Pestilentz Kolde Siuge komer ibland Menniske / som oss de gamle beskriffue.

For det Første / er det raadeligt / at mand holder dagelige sund Spise wdi bequemmelige tider oc stund met maaltid / oc bruger ædicke / agrest oc anden Materie som Ferske ere som førre er rørd / alle Fruct / oc huad som megit wedske oc slim fører met sig / skalt du fly oc sky / besinderlige som Voxer i de steder som væren oc lufften forgiffuen er / oc komer der fra / oc fører i Magen stor skade oc forderffuelse / der aff stor wedske Voxer / huilcke mand høgeligen skal vare sig for / fordi Blodet bliffuer der aff forgiffuen / oc tilneyget til Pestilentz Kolde Siuge / Mand skal ware / sig for Koel oc saadanne vrter som fører megen wedske med sig / De Fisk som mand skal æde / skal alene vere / di smaa Horde Fisk.

Oc ingen Eg skalt du æde vden de ere Ferske / Lutter oc Bløde stegt.

Meget fed yster Spise skalt du fly oc sky.

Det skal huer mand mercke effter Hans Wise oc Wilckor / at hand skal holde sig til god Spise / som er vell Koget / som hand kand haffue sin Næring aff.

Mand skal holde sig Sparsommelige i Maad oc Øll / paa det / at der skal icke samlis offuerflodighed i legomet som kand føre met sig stor skade.

Som sagt er / skal mand ware sig for den mad / som er formeget hord / megit saalt / Harsk / Slimmig / Suur / megit fed / oc æde det beste mand kand bekomme / som er lettelig / oc best kan forteris i Magen / oc som icke megit wedske haffuer i sig.

Om Sommeren skal mand holde sig aff mad oc Vrter som varme ere / oc bruge til sin mad ædicke / oc andet som suur er / oc bruge icke mange Retter.

Om Winteren skal mand mere bruge stegt end soden mad / oc om Sommeren tuert emod.

Om Sennip / Den LXIIII. Capittel.

Oc efftersi at Sennep er skadelige i denne tid / motthu bruge denne Puluer i din Spise mengit met Vijn.

Tag den beste wdløst Cannelbarck j. Lod / Muscatblome en halff Lod / Cardemon j. Quintin / Engefer iij. quintin / Marck Cammelle en halff Lod / Røde tørre Roser / Annis / Sandel rød oc guul / Saffran / aff huer en halff quintin / eller en tridie deel aff en quintin / støt tilsamen / oc brug til spise for Sennep / tag Sucker der til saa megit som du vilt.

Om hæde Vrter / Den LXV. Capittel.

Om Sommerens tide naar det er hædt / skalt du icke bruge stercke hæde Vrter.

At Bespise den Siuge / Den LXVI. Capittel.

Di Siugis mad skal were hønsse kiød sodt / tynde haffuer willing / giørd megit sure met ædicke.

En Moeſſ aff Egge Blommer / oc en Moeſſ aff Byg ſom er ſoden met god ferſke kiød / ſtød det tilſammen / ſlaa det ſiden igennem en dørſlau eller en haardug / eller en reen klede vel igennem tryckt / oc ſaa ſkal mand bruge ædicke hoſſ ſin mad / mand ſkal icke bruge Rødder / Roffuer eller andet / vden alene Saffran / dog maadelig.

Groffue Spiſe ſkal mand ſky oc icke tære det / fordi det er ſuaar at fordoffue i Magen.

Det er megit god oc bedre / at den Siuge æder tijd oc offte lidel oc ringe Spiſe / end engang met mange Retter oc mangehonde Koſt / ſom hand kand bliffue bemøiet met / oc bliffue formegit met.

Den Siuge ſkal mand tijt oc offte nøde til at æde / at han tijt oc mange ſinde tager ſaadanne Spiſe til ſig.

Om Fruct at there / Den LXVII. Capittel.

Mand maa vel thære eller æde ſure Fruct / ſom er ſure Eble / om de ere ſtegte / fordi ilden fortager all deris forgifft / ſom de haffuer tagen til ſig aff den onde lufft.

Den Siuge ſkal icke Faſte eller Hungere. Den LXVIII.

Mand ſkal icke Faſte lenger / end ſom hand haffuer løſt til mad / ſaa ſkal mand æde oc Dricke til relige wiſe / det er det beſte mand kand bruge i Peſtelentz.

Om

Om Raa Fruct / Den LXIX. Capittel.

Mand skal icke æde Raa Fruct / fordi det forstyrer Magen / at den bliffuer wduelig / at den kand icke Fordøffue maden / oc bliffuer Slimig oc Forkølnet aff den skadelige Fruct / huor aff den forgifftige Pestelentz kolde Siuge kommer / Derfor skal huer mand / som sagd er / giffue god act paa hans leffuet oc wesen / oc huorledis hand kand bekomme det hannem kand vere nyttelig oc gaffnlig.

Mand skal icke hungre om Morgen / endog at saadan ting oc saa renser den offuerflodighed wedske oc Fructighed aff liffuet. Men for suaghed orsag / er det bedre at nøtte god Spise / som kand styrcke legemet / dog maadeligt som sagd er.

Mand skal fly stor Hunger oc offuerflodige æden oc Dricken.

Mand skal icke bruge formegit sod eller spad / det er icke gaat.

Nu wil ieg dig Bescriffue oc Antegne om din Dryck.

Den LXX. Capittel.

Om Drøck skal huer mand ansee Hans Landtz Leilighed / mand skal vel foruare sig for offuerflødige drøck / om Someren dricke det som kølner / oc om Winter det som Varmer.

Den som er befengd/ Den LXXI. Capittel.

Den som fornymmer sig at vere befengd / hand skal vare sig for Viin / besynderlige for Brenduin / thi det drager forgifften till hiertet/ Dog forbyudes icke legdom at tage til sig met Viin.

Men Viin alsomenisse er en forgifftige ting for dem som befengde ere.

Om Kerss Dranck / Den LXXII. Capittel.

Mand skal vare sig for Kiersber Dryck / oc Klarete/ oc Ny Viin / for den hæde skyld / fordi hun opforderer Blodet.

Mand skal ware sig for alt det som er tilgiørd met Honnig.

Om Viin at Dricke / Den LXXIII. Capittel.

De som Dricke Viin i denne farlige tijd / di Dricke den som Sund er / Lutter / huid Viin / Frisk eller Sterck / effter som det er Winter eller Sommer / om Winteren Dricke det som Krafftig er / Men om Sommeren i hæde / da Dricke det som milder er.

Om Øll / Den LXXIIII. Capittel.

At Dricke Øll er icke megit at loffue / dog icke slet ond for den som ere waaen der til / naar hun er tynd / oc icke megit sterck eller tyck.

Øll er dog altid god / der som di haffuer icke Viin / ey heller kand bekomme den / der er mangestedz brug / at de vide icke besinderlige at tale om Viin.

Om Vand at Dricke / Den LXXV. Capittel.

At Dricke Vand er icke megit god i Magen / men ond alene den det dagligen Dricker. Men om saa waar / at nogen haffde drucken formegen Viin / som sterck oc heitzig haffde Verit / da maa han vell køllene sig met Vand / paa det / at Hans Blod oc Leueren icke skal betendis der aff.

Huad mand skal holde aff Brende-Viin / Den LXXVI. Cap.

Om Brenduin er skadelig eller gaffnlige / Brendeuin bliffuer i mange maade beredet / Somme tager winber alene / ligger dem i en fad eller tønne / oc ligger Saluie emellom / oc slaar Viin paa / lader saa legge en tid hen / denne Brenduin er icke besinderlig god.

J lige maade i disse Lande tager de allehonde berm / som er Myø berm / Berm aff Pryssing / Øll berm oc andet saadanne / det menger mand tilsammen / oc Brender

der aff

der aff Brenduin / Disse Brenduin er icke besynderlige gode / di skader hoffuedet / giør snart Drucken / forstyrer Hiernen / oc mest mod afften / naar mand dricker den.

Om Aquauit / Den LXXVII. Capittel.

Den rette Aqua Vit fører met seg megen nytte oc gaffen / det er den som indsettis i Vin met mange skøne dyre Vrter / som ere Ferske / wforfalskede / icke sødrockne eller orm ædt / Men de som ere reene / Bode Vrter oc Røder / denne Aqua Vitæ haffuer alle Vrters Krafft oc Mact / som er / hun giør Mennisken sund aff mange Siugdom / om de Dricke en lidel der aff.

Den er oc saa besynderlig god at smørie sig met wdortis for alle haande Feill oc Breck / effter di her icke beskriffuis / huorledis den skal indsettis / Distilleris oc gioris er det icke behoff at scriffue der videre om / Men den som ret gioris / fører mange herlige dyder met sig.

Der scriffuis mangefoldeligen om Aqua Vit / oc Brenduin deris mangfoldige dyder oc Krafft.

Den LXXVIII. Capittel.

Aqua Vit oc Brenduin er god for Jct at Smøre sig met.

Den som er heess / hand smørie sig om Halssen met

Samme Viin / oc Dricke iij. Dage om Morgenen Fastende der aff.

Den som lader det i en Død Krop eller Legom / den rodner icke eller lucter.

Den som haffuer Steen i Blæren / hand Dricke huer Morgen en lidel der aff.

Den som en gang i huer Manede Dricker aff denne Viin / da døder den di orme som groer wed Menniskens hierte / wed Lungen oc wed Leueren.

Denne Viin er oc saa god til Menniskens hoffuet wæ eller Verck / om mand toer sin hoffuit der met / oc i lige maade bliffuer den altid skon oc vng / oc styrcker Menniskens Memori oc deris sind.

Den som sin Aande lucter ilde / hand smørie sig met denne Viin / oc dricke en lidel der aff.

At Tale om Vrter oc Røder.
Den LXXIX. Capittel.

At scriffue om Teragelsen / miener mand at den retskaffen er icke vel at bekomme / Vden den som beredes paa nogen besynderlige steder / Mange Teragelse som nu paa denne dag beredes oc sælis / er icke vden skadelige / forderffueligen / Falsk oc wreenlig Mixteret oc sammen sat / oc giord der met enfoldige Folck / haffuer skade / som icke haffuer widskab eller forstand der paa / di bliffuer skendelige bedragen fraderis pendinge / som skeer aff di mangfoldige oc wbluelige Landsferer / Quacksaluer / som nu alle Lande ere fulde aff / huorledis de drage aff en Herre Land oc i en anden / huor di mad deris store Løgnactige ord oc weltalenhed bedrager /

ger / sæliger oc forkøber den onde biefke Latuergen / for den skøne Confect / som di oc i andre maade bedrager mange.

Oc wi nu som boer i disse Lande icke betencker di ædele Gudz gaffuer / som wi mangfoldeligen er begaffuit / met skøne Vrter oc Røder / oc anden saadanne dyre skat / som opholder Naturen Kraffteligen / oc beuarer for all forgifft / huilcke de icke kand haffue / Siden anden enfoldig Speceri / som bliffuer tilsammen mixteret / huilcke paa denne dag denne ædle Confect maa brugis oc nøttis / som er tilsammen sat aff enfoldige stycker / nøttelige at bruge om Morgen / før mand gaar wdi ond luct / oc anden forgifftige stanck / som Menniske er skadelig.

Oc saa kommer der mange haande slags Vrter aff fremmede Lande / som bliffuer førd til oss met wsigelige falskhed / lige som met Teragelsen / det siønis at were en stor Blindhed oc vforstand / besynderlige efftersdi wi haffuer hoss os mangfoldeligen Krafftige Vrter oc Røder / som bedre skicker sig effter voris Natur / end de fremmede forfalskede / ormed / siødruckne / formulsket oc forgiempt Vrter.

Om Teragelsen at Berede.

Den LXXX. Capittel.

Nu vil ieg den menige mand til nøtte gode oc Gaffn beskriffue oc antegne en Teragelse i tuinde maade / huilcke nest Gudz hielp / mand maa vel forlade sig paa / oc er i alle maade den retskaffen Teragelse lig oc nyttelig i brug / oc maa derfor vel ansees.

For

For det Første / tag en god Alantz rod som er nyligen opgraffuen oc vel tørret vierdehalff Lod / oc en Quintin / trindie Holurt iij. Quintin / ferske Eneber wdløst / Zedefer som icke er orm stungen / aff huer v. Quintin / ojierloc i hartz hou / S. Hans vrt / Døuels abt / aff huer iij. quintin / bron Betoni / gode ørcken Saluie / huid Andorn / Mariæ Magdalen Bloster eller Blomer som er v forgiempt / ferske Lauerber / Encian / huid Diptam / Termentille / Calmis / aff huer en halff Lod / Muscatblome / rød Sandel / Ebruodz / Bolderian / Beuenelle / den velluctendes Ammi / huid Cosmelle / huid eller guul Rauff / aff huer j. quintin / Melissa / wdløst ston Bdellium / aff huer en halff Lod / Beuergel halff anden quintin / Maalurter / Korn mynter / huid Engefer / sort Peber / aff huer en halff Quintin / Røde Correlle vel smaa stød j. quintin / Oximelios / Skilicies ij. Lod / den bekomer du paa Apotecker / den Luttert Distillerit Olie aff Terpentin j. Lod / disse støcker skal alle vel smaa stødes til Puluer / oc menges tilsamen igennem huer andre / foruden di ij. siste stycker / tag her til tridiehalff Pund god Luttert Honnig som er stiemed / siud den saa lenge / at den bliffuer vel til maade tyck noc / saa røre alle disse vrter der i / saa haffuer du er god drabelige oc skøn Latuergen / paa huilcken mand maa forlade sig for alle Breck / som Teragelsen er god for / oc bliffuer bered til.

Denne Confect eller Danske Teragelse maa mand strax den samme stund bruge / oc er icke fornøden at hun staar lenger / som der siges om den retskaffen Teragelse / som der staar i x. eller xij. Aar / førend hun bruges til nogen legdom.

Denne Latuergen oc skøne Confect maat du bruge / j. Quintin eller halff anden quintin om Vinter met Betomi

Vand / oc om Sommer met sure Amfer Vand vel rørd tilsammen.

Nu vil ieg deg Bescriffue oc Antegne en letferdige Teragelse / som du kand lettelig oc snart berede / som er megit god for Fattige Folck.

Den LXXXI. Capittel.

Tag en Tønne eller Fad Teragelse som Kremeren fører / oc som findis alle wegne til Kiøbs hoss Kremmers som selis for iiij. eller vj. Skelling mind eller mere / tag her til Muscatblome j. Lod / j. Lod huid Engefer / en halff Lod Muscat / j. Lod Holvrt / stød det smaa / oc røre det vel tilsammen met Teragelsen / oc tag Fastende met ædicke for forgifft oc saa vden ædicke / men met ædicke er best / oc driffuer det onde fra brysten.

Nu wil ieg dig Bescriffue nogen røder oc Vrter som du maat altid haffue hoss dig / som du stedze oc meinligen maa haffue i munden at tøgge paa / dog skalt du icke altid bruge en slag eller en haande / men bruge den ene om den Anden.

Den LXXXII. Capittel.

Naar du gaar nogen sted wdi lucten eller i forsambling / J lige maade i din Hwss / inden dine Dørre oc Vonning / eller huor dine erende kand begiffue sig / saa bruge som sagd

er / dette

er / dette giffuer dig Krafft / oc giør forgifften oc den onde Luct hefftige modstand oc mactløs / huilcke Vrter oc røder ieg wil Antegne dig i stycke wise som her effter følger.

J lige maade vil ieg deg disse Vrter oc Røder saa mangefoldeligen Antegne / Aarsagen er dette / at alle mand Kiender icke alle slags Vrter oc Roder / oc at di Fattige kand oc saa bekomme hvad dennem nøttelige kand were.

Disse Vrter oc Roder som voxer hoss oss i wore lande / di skicker sig bedre effter voris Natur / end de fremmede / dog di stønis ringe at were / haffuer di dog stor Krafft i sig til at giøre forgifften modstand / huilcke ere disse som her effter følger antegnet.

Sedefer /
Canel /
Galiga /
Diptam /
Muskat /
Ensian /
Calmis /
Eneber /
Holvrt /
giød Ruder /
Einblat /
Roscub /
Hiort Tunge /
Lauerber /
Momi /
Bolderian /
Betonica /
Wiinruder /
Wolkrud rod /
Alle slag Mynter /
Skossoneren rod /
Modelker rod /
Cardebenedicte /
Vangelcka rod /
Alantz rod /
Pastinacken rod /
Andorn /
Suallen rod /
Pestelentz rod /
Ringelblom /
Tormentil /
Agermønter /
Ære oc Pris /
Gule Wandelblatten /

Mater/	Weybrede/
Eber rod/	Mur Ruder/
Mellissa/	Mandz tru/
Bronnelle/	Meister Wort/
Jern Vrt/	Grabnaglin/
Himmeldel/	Bucken skeller.

Disse Røder maa mand oc saa bruge effter den samme wise som førre er rørd / om Vinteren met Viin/ oc om Sommer met Ædicke / huilcke ere gandske nøttelige for Fattige Folck / som bliffuer befengd met Pestilentze.

Om Morgen naar du est Fastende/

Den LXXXIII. Capittel.

Tag Fennekol xxx. Korne / tag dennem oc tøgge dem vel smaa / førend du siuncker dem neder.

J lige maade tag sure Amfer Vrter oc Blader som er grønne / tag om Morgenen vj. eller vij. Blader Fastende/ det er en god hielp / alle dem som dette saa bruger / det fordriffuer Pestelentz forgifft.

Om den Gulden æg at berede.

Den LXXXIIII. Capittel.

Tag en Fersk æg/giør en holl paa den/paa den lidel eller spitz ende / lad huiden løbe der reen vd aff/ fom den siden fuld aff reen Saffran / giør den tet med en anden ægeskalle / sette

den imod en kolild / lad den vell sieges til bødelen bliffuer hord / oc Saffran bliffuer tør noc / dog at det icke brendis / stød det i en Morter tilsamen / saa lenge at skalen er icke meer kend / saa tag saa mange huide Sennep / som æggit oc Saffran weier / stød det vel smaa / saa tag huid Diptam en halff Lod Tormentil / Bistarta eller nater rod / aff huer j. quintin / Krans Ogen Fylet eller Raspet smaa / en Quintin / disse støcker menget igennem huer andre / oc at huer tilforne er vel smaa stød / siden tag der till Angelica rod / Pimpenellen rod / Zedefer / Campher aff huer en halff Quintin / saa tag den beste Fenediske Teragelse / eller den forscreffne Danske Teragelse / eller en anden god Teragelse / saa megit som disse stycker tilsammen weier / siden stød det vell tilsammen / at det bliffuer som en Dey / oc skallen kand icke kiendis der wdi / saa foruare det vell i en leder vell tilbunden.

Huorledis denne forgylden æg skal bruges. Den LXXXV. Capittel.

En Gammel Menniske som bliffuer forgiffuen met denne Plage / skal giffues aff denne Eg en Quintin / eller ij. Deel aff en Quintin / en vng Dreng en halff Quintin / eller en tridie Deel aff en Quintin / oc lige saa frem i / effter som di ere Stercke oc Suage aff Natur til eller Siug / giffues wdi en god Viin / eller vdi forscreffne Vand / om Winter i Viin / oc om Somer i Rosen Vand.

Om

Om Teragelsen at tage til seg.
Den LXXXVI. Capittel.

Mand skal thogange i ugen tage Teragelsen til sig / huer gang saa stor som en Hesselnød er stor / men efferdi at Teragelssen hæder megit / saa tag den til dig met Rosen Vand/eller sure Amser Vand/fordi at Teragelsen styrcker hiertet / oc beskermer hinde for all forgifft met ædelig krafft. Derfor den som nytter til Teragelse førend hand bliffuer befengd aff Pestelentz / hand døer icke / men der scriffuis om/ at han er frij for den Siuge Pestelentz.

En Anden Den/ LXXXVII. Capittel.

Naar nogen fanger hastige en hold eller ondfang for sin Bryst / enthen i Siugdom eller vden Siugdom / saa tag den gemein Teragelse saa megit som halffanden Kastanie er stor / halffe saa megit grønne Holurt eller en tridie deel / giff hannem det ind met ij. skieffuld ædicke / holle eller tecke hannem Varm til at hand kand Suæde.

Om saa skeer at en Menniske bliffuer befengit eller begreben met Pestilentz / huorledis mand skal hielpe hannem igen met hiælsom oc Krafftige Legdom.

For-

Den LXXXVIII. Capittel.

For det Første / hvad wederfaris Mennisken meinligen for tegen tilforne førend dennem saadanne Siugdom paa kommer / at mand kand mercke oc kiende / om Mennisken er met Pestelentz begreben eller icke.

Men Pestilentzis forgifft er icke andet end som sagd er / vden en ond forgifft i de induortis wedske i Mennisken / huilcken strax giffuer oc forforderer sig til hiertet / til at forgiffue Mennisken / kommer forgifften førend til hiertet end legdom som mand giffuer emod forgifften / da driffuer forgifften legdomen bort / oc er Mennisken icke vell at hielpe / men kommer legdomen først / da driffuer hun forgyfften bort / som skee skal formedelst sued oc legdom.

Den forgifftige Pestelentz griber somme Mennisker saa sacteligen paa / at di icke sielffuer / ey heller nogen anden det Mercke eller kiende kand / der formedelst mange Mennisker deris liff oc leffuit bliffuer forstecket oc forkortet.

Derfor er det storlige fornøden / oc giøris vel behoff / at huer Menniske giffuer god act paa sig sielffuer / oc tager vel vare paa disse tegen / der met hand kand søge raad i tide / at Menniskens leffnet maa bliffue friet / oc icke saa bliffue forsømpt oc forkortet.

I det Første / naar en Blegne / Bulde / Oplob eller Reissening oplebber i denne tid / det er en wisse tegen / emeden Naturen vndertiden icke er saa Sterck eller Krafftige / at hun slig forgifft saa snart wddriffue kand / da skal mand paa disse tegen giffue act.

Om nogen føler suare stynger i liffuet Induortis eller Wduortis / oc stor hæde i hiertet oc induortis lemmer lige

som di brende / oc siden saadanne hæde wddeles sig i alle lemmoder at begribe dem saa / at hand komer en frost paa lige som en kolde / oc begyndis en stor Damp lige som hand vilde suede / oc den dog icke kommer vd suaare Aander met stor hæde / Pusten oc Blæsen / stor Hoffuetuerck oc Væ / Suaghed / Søffnactighed / forwend i Ansictet / at øgene bliffuer grønne oc gule farffuet / bryder sig emod sin vilie grøne oc gule materie / oc besuerelse offuer hans ganske Liff / met Suaghed / meenløsshed / naar dette en gang eller mere begynder / saa tenck at du Inficiert er / set din Tilflucht oc Trøst paa Herren / oc brug du disse effterfølgende legdom.

Huorledis Menniſken ſkal holde ſig i Førſte ſtrax hand vorder begreben eller befengen met denne Plage.

Den LXXXIX. Capittel.

Først for alting saa snart som Menniſken føler nogen andstød / skal mand flitteligen acte / at hand kand styrcke Hiertet oc Nyren met denne Vand / oc bløde Linden klude der wdi / oc legge paa hierteslag paa leueren oc mechten.

For det Førſte / Tag viij. Lod Rosen Vand / ij. Lod gode Stercke Winædicke eller Rosenædicke / ij. Lod god sterck Viin / menge disse tilsammen oc bruge som sagd er.

Her til Tiene oc saa den forſkreffne Krafft Vand / oc alt det som Kølner Hiertet oc Hiernen / som styrcker oc giffuer Krafft.

Oc effter som den Siuge haffuer Suedt/ saa giff well act paa at Styrcke Hiertet met vaade Linde Kleder som sagd er i disse bescreffne Kraffte Vande / oc legge paa Hierten / Tyndingen oc Pulsen.

Strax som Menniſken føler / ont wed Hiertet eller i Bryſten.

Den XC. Capittel.

Saa tag en reen Linklede / oc Døppe det wdi Roſen Vand / ſom er wdi kaſt Puluer aff røde ſandel træ / oc legge den Klede paa Bryſten.

Eller hand ſkal Dricke en Dryck aff Fiole Syrop/ eller Endiuien Syrup met Sure Vand / Boraſſ Vand/ eller Endiuien Vand/ det ſkal mand offte bruge.

En Anden at Bruge effter Laden.

Den XCI. Capittel.

Tag Sure Vand en halff Pund / Endiue Portulaca oc Roſen Vand aff huer iij. Vncier / ædicke iij. Vncier/ eller Oeſen aff Granaten Eble huo den kand bekomme iij. Vncier/ Sucker j. Pund/ Kamfer j. Quintin/ giør der en Dryck aff / oc lad den Siuge Dricke offte der aff det kølner vell / oc ſtyrcker Hierten / oc wddryffuer forgifften / oc ſaa ſkal hand tage nogen legdom til ſig tilforne.

Den Førſte dag ſom mand bliffuer befengd / ſkall hand holdis aff ſøffne wdi xxiiij. Timer / oc der effter ſøffue ſin Naturlige ſøffn.

Den Siugis Dryck skal vere Byg wand bland met fire Vand eller ædicke / oc naar det Vand siudis / skal mand tage en bred stycke guld / oc gløde det offte oc sløcke i vandet.

Fornemmer hand kuld / da skal samme Byguand mengis met lidel Viin.

Skall mand gnide den Siugis fødder neden vnder met Salt oc ædicke iij. eller iiij. gange huer dag.

Oc saa skalt du offte støyge sueden niden aff den Siuges hender met en reent Linklede varme giørd.

J lige maade vedertiden hans gandske krop tørre met saadanne rene Varme Linkleder.

Skal mand iij. eller iiij. gange huer dag en gang giffues aff de forscreffue legdom / oc altid giffuis det ene legdom om den anden.

At giøre Krafft Puoser som ere naturlige / Den XCII. Cap.

Det er megit god oc nytteligt / at mand giører Krafft Posser aff røde Roser / Mellissa / Boragen / Eneber / Nelcken / Cannelbarck / Muscatblom / tilhobe stød oc til giørd met Rosen ædicke / oc Nelcken blomster ædicke / Eneber ædicke / kom dette i smaa laritz poser / oc legge poserne paa hender paa Pulserne.

En Anden / Den XCIII. Capittel.

J lige maade bløt en Suamp i Rosen Ømser / Ruder / Huidløg / ædicke / stød det tilsamen / tag det i en Suampt/

ampt / oc holt den Siuge det for Nesen / at hand Lucter der til.

For stor Hæde i Hoffuit.

Den XCIIII. Capittel.

Tag Rosen Vand/Søblommen Vand/ Fiol Vand/ Roser ædicke / Rosen Olie / oc ægge huide / giør en Plaster der aff / oc leg det paa hoffue det for offuer Stiernen.

For stor Hæde i Munden.

Den XCV. Capittel.

Skaltu strabe den Siugis Tunge / oc toe Munden met ædicke oc Vand blend tilsamen / kan det icke hielpe / søge til Bartskeren eller Apotecker/at du kand bekomme mundickatiff diamorem / Mund Vand oc anden leskelske som der til beredes kand.

For Hæde om Hiertet.

Den XCVI. Capittel.

Nøtte vndertiden Sure Lactucke Vand oc Borghe-ben met ædicke / det er aff Naturen kold / det kølner hiertet oc blodit i hiertet.

En Anden / Den XCVII. Capittel.

Oc saa motthu tage til dig Peterlin / Meieran / Saluie / Vünsteen met Borassen bered.

En Anden / Den XCVIII. Capittel.

Effter som den Siuge haffuer saa suedet / saa giff vell act paa at styrcke Hiertet met vode Linkleder bløt wdi den forscreffuene Krafft Vand / oc lagd paa Hiertet oc Tyndingen.

En Køllne Vand for alle Hiæde Siuge. Den XCIX. Cap.

Tag Winterbøg / toe det reent i reen Vand / siden siud det i reen Vand til det sprecker / saa sige wandet aff samme Byg / oc lad det i en Tind Kande / kom der wdi Lacktritz / Fenckol frø / Petersilie frø / Persillie rod / Røde Røser / Jsop / Saluie / Hiortetunge Blader / Figer / Rosiner / Annis / støð det maadeligen tilsammen / kom det saa i den Tind Kande til Vandet / luck den siden vell tett / oc bekleffue den vell met Surdey / set den siden i en Kiele vand / oc lad den siude halff anden Stunde / saa tag det aff ilden / oc lad det bliffue kold / der aff giff den Siuge afften oc Morgen / oc saa tid som behoff giøris en lidel Drick / det kølner oc suaaler alle limmoder / som er Leueren / Lungen / Mylten / Hierten / oc alle hede kolde Siuge.

Mand maa giffue di Siuge rindende Vand / men icke megit.

Mand

Mand maa oc bruge Suur Melck / oc Sure giedde Walde / om di haffuer stor Hæde eller tørst.

Om Oxetunge Vand / Den C. Capittel.

Oxetunge Vand reiniger oc styrcker Hiertet.

Om Ensian / Den CI. Capittel.

Sker Encian i smaa skyffuer / leg den i Blødt i Edicke ij. Stunder / lad den tørres igen / der aff tag en støcke i Munden effter anden som behoff giøris.

En Anden / Den CII. Cap.

Om saa er at de Fattige icke bekommer andre kølne Vand eller leskelste / da maa de tage ædicke oc æggehuide oc lidel Salt / slaa eller klappe det vell tilsamen / at det bliffuer lige som en frae eller skum / blød der ij. eller iiij. debbelt reen Klede wdi / den bint om Hoffuedet for hæde / oc legge paa som forscreffuit staar / om saa er at du kand icke andet bekomme / det kølner vel.

Kant du icke formaa at lade dig berede/paa Apotecker Mund vand/ Mundicatiff oc Diamorum. Den CIII. Capittel.

Saa tag som forscreffuit staar / ædicke oc Vand / tag ij. deel Vand / en deel ædicke / det blende tilhobe / oc toe Munden met.

Kand dette icke hielpe / saa tag Isop / Saluie / Winruder / lige megit aff huer / Rosen Blader / aff huer en lidel Haandfuld / j. Lod Bertram / en skiefful Honnig eller ij. Allun saa stor som en Walnød / halff anden Quarter Vand mere eller minder aff huer slag / lige som du vilt giøre lidet eller megit / her met toe Munden / naar det er wel saaden tilsammen.

Nu vil ieg Framdelis Antegne oc Bescriffue / huor den forgifftig slemme Luct skal forsuackis oc Corrigeris / der aff hun bliffuer for suack til at forgiffue oss.

Den CIIII. Capittel.

Den forgifftige Lufft oc Vær / oc all vduortis ting skal met god Røg Purgeris oc Reensis aff alle Damp oc slim forgifftige ond wedske / vrhunske ond Lufft / oc anden saadanne forgifft / som Menniskeen wed deris Liffactige Aander inddrager i dennem / som sagd er / met andre forgifftighed / som Vær oc Lufften er begaffuet met / huorfor Menniskeen skal bruge Kostelige oc Wolluctendis Vand / welsmagende Puluer oc Dessem Knappe / som alle disse støcker findis her effter Antegnet.

Din Huss oc Kammer huorledis den skal were skicket / den skal icke were met ond røg / som bescreffuit staar / din Kammer skal vere lufftig / met winduer paa at oplade naar

Solen skienner / oc naar Lufften er reen oc Klar.

Oc saa skal mand stedze haffue en ild aff god Wellucktendis thræ / oc anden god røg aff sorte løse / Røg kager / oc anden saadanne i det mindste iij. gange om Dagen / oc din Kammer met gode Ferske blomster oc welluctendis Vrter bestrødde.

Om mand vil gaa wdi lucten / da tage den Dessem Knappe i haanden / som er førre om rørd / oc lucte offte der til / eller oc saa welsmagende Quitten / eller Pomerantzen / Citrinaten / oc saadanne mere / der formedelst den wsunde luct kand icke gribe oss saa hefftige paa.

Summa / Lad giøre smaa trinde Knappe / met mange smaa holler paa / haffuer du icke Dessem eller anden skøne velluctendis Materie at ligge i dennem saa leg der i en Suampt / som er dyppet i ædicke oc Rosen Vand / oc lucte til / oc vndertiden smøre en drobe i Neseholerne / dette bruge tit oc offte.

Som sagd er / mand skal gierne holde sig i en kammer som høyt er fra Jorden / oc haffue Winduer paa alle fire sijder / som mand kand lade op naar værit er Klar / oc lucke til naar værit er wklar / oc bruge en liden lue ilden i kammeret / oc giøre der god røg inde / om Vinter met velluctendis ting / di som mest varme ere / som er Muscat Blommer / Nelcken / Røgelse / Myrer / Storax / Ladanum / Meieran / Spicka / Origanum / Lauerber / Eneber / oc om Sommeren / met di tingister som kolde ere / som er Ebler / Pærer / Quæder / Roser / Fiole / oc deris Vand.

Mand skal lade sig berede god Røg paa Apoteckeren / eller hoss Bartskeren som kand styrcke Hiertet.

Din Kammer Huss oc Wonning skal were met kolde oc wel-

oc welluctendis Vrter strødt / oc met Wand bestenckit.

Huorledis mand skal holde sig wduortis i sin bestillinge / oc saa met de vduortis Lemmoder.

Den CV. Capittel.

For det Første / henderne oc skulderne maa mand smøre met welluctendis Spick Olie formengit met en god Viin / paa det at røgen skal icke bliffue for sterck.

At Bade eller toe liffuet i Varm Vand er icke god i denne tid / effter di at kiødet nogit suinder der aff oc giør macteløss / oc er de wduortis limmoder emod.

J lige maade skal mand sig icke megit øffue eller bemøie sig.

Det er oc god oc Krafftige / at smørie sine lemmoder met Scorpion Olie / huilcket mange holder for en stor Legdom.

J denne tid skal mand flittig acte / at mand icke begynder eller bedryffuer det der mand kand Suede aff / fordi det er megit skadeligt / oc fører en stor forandering i liffuit.

Nu vil ieg dig frem i Antegne om din bestilling oc Arbeid.

Den CVI. Capittel.

Mand skal holde sig i stilhed / oc vare sig for hastige lob / Dantzen oc Springen / som nogen kand bliffue hæd aff oc

offuer

offuer aandet / I lige maade / skal mand ware sig for suuar Arbeid.

Det er oc fornøden / at foruare sig for det / som kand føre mand stor hæde paa / som er Røder / mad som er saa bered / Viin / Bad / Quinde lieg / Fortørnelse / Hastighed / Forferdelse / Frygt oc Forscreckelse.

God ret maadelige øffuelse opuecker Naturlige Warme / oc forterer den Offuerflodige Vedske i Liffuet / oc styrcker hannem Kraffteligen / Men stilhed / ledighed er en skadelig ond Ting / fordemper den Naturlige Varme met den slimme onde wedske / som voxer dageligen / oc intet forteris kand / oc er allesammen en stor Aarsag til Pestelentz kolde Siuge.

Mand skal icke Bade sig i Varm Vand / men met Vand oc ædicke maa mand toe hender / Bene oc fødder.

Mand maa icke om Morgen gaa wdi lufften / førend Solen er opgangen.

Mand skal oc saa tage nogit til / at hand kand forandre lucten.

Din Ansicht / Hender oc Arme skalt du toe i Rosen Vand oc Viin til hobe mengit / oc smørie din Næse holler met Spicke Olie.

Gemein Badstoffuer oc Hiørner / som mange Folck forsamlis / den sted skal mand fly oc sky.

Mand skal tit oc mange sinde toe sine Hender i Edicke oc Rosen Vand / heller met ædicke alene.

Om Søffn / Den CVII. Capittel.

Offuerflodige oc lang søffuen er ond / tuert imod er oc saa megen wagen / det forterer oc fortyckener Hiernen / derfor at holde maade i alting er god.

Dagelige søffn / besynderlige strax mand haffuer ædt / skal mand ganske lade oc inthet soffue / ey heller nogen sinde om dagen / det er icke god.

Nu will ieg dig Bescriffue oc Antegne nogen besynderlige medel oc lerdom / huorledis mand skal hiæle disse Apostem Pestelentz bylde / Oplob / Blegner / Reisenning / som det mangfoldeligen wdspreder sig paa Mennisken.

Den CVIII. Capittel.

For det Første / naar der begonder en Apostem bulde / eller Reissening / blegner eller anden Reissening / Pestilentz bylde / eller en forsambling ond forgifftige Materie / da er det megit god at lade sette Kopper / som førre er sagd / at den forgifftige oc skadelige Materie kand bliffue tilsamen holden / oc hoss huer andre / oc siden skal mand toe samme sted som kopperne ere satt met denne efterscreffne wand / met en Suamp.

Tag Commelblomer en haandfuld / stienkloe en halff haandfuld / siud disse ij. stycker tilsamen i Vand / der vdi blød en Suamp / oc bade eller toe den Reissenning Apostem eller bølde der met paa den fierde dag / Siden giør en huol paa den met en lade jern / eller en anden som det sig bør / er den icke maaen / saa giør det lide vel / siden hiele den met bron-

bronrening oc Andet som der til hør / som kand wddrage den forgifftige Materie.

Du skalt oc saa giffue god act paa / at du kand styrcke Hiertet oc Hiernen / oc di fornemmeste ledmoder met god welluctendis Krafftige Vand / oc lagt paa heffuelsen / oc anden saadanne som kand styrcke Liffuit / oc saa bruge Latuergen / Krafft Vand oc andet som forscreffuit staar.

Som sagd er / den Siuge skal i denne tid Spisis met bløde smidige lefflige Spise / som lader sig lettelige fortere oc fordoffue / oc den som giffuer Krafft / Maet oc Styrcke / efftersdi at Naturen er megit suack / ringe oc forfalden / at mand kunde vederquege / styrcke oc ophylde den.

For en Pestilentz Byld / Den CIX. Capittel.

Er der en Oplob eller Apostem forhaande / saa tag huede Meel / Honnig / Bom Olie / stegt løg / stød det vell tilsamen / stryg det vel paa en klud vel tyck / oc leg det paa Bylden vel varm / naar det haffuer soden lidet tilsamen.

En Anden / Den CX. Capittel.

Oc saa maa mand binde en Leffuendis frøø paa Bylden / den drager forgifften til sig aff Bylden oc døer.

En Anden / Den CXI. Capittel.

Tag Bølme frø / reen Suin yster / det stød tilsamen i en Morter / oc leg det paa Apostem / saa falder det vd / saa toe staden met Viin eller Vand som der til beredes.

Saa tag Ensian / stød den til Puluer oc strød i staden huer dag ij. gange / oc strød Pulueren der i / en til det bliffuer hiæl.

Om Heffuelsen eller Pestelentz Byld. Den CXII. Capit.

Naar mand fornemmer heffuelsen / da skal hand strax ligge der nogen Plaster paa / at det kand maaes oc driffue vd / oc mand skal icke tøffue saa lenge at det begynder at blødenes aff sig sielffuer oc gaar huol paa / men bruge strax disse efterscreffne raad / oc som forscreffne staar.

En Vegning paa en Pestelentz Byld. Den CXIII. Capit.

Tag Blommen aff en æg / oc rør den vel met Salt / oc leg den paa / forny det huer Time.

En Anden / Den CXIIII. Capittel.

Tag en huid Lilierod / Figer oc Rosiner som gode ere / en halff Vntze aff huer / stød dem / oc tag siden en halff Quintin Salpeter / stød det tilsammen / giør der aff en Plaster met Commelle Olie / oc leg det varm paa.

Nu vil ieg dig Antegne nogen varm Bond oc Wegning / som du kand bruge paa Pestelentze Bylde / som ere lettelige at berede / oc saa at bekomme.

Den CXV. Capittel.

For det Første / tag Hvedemel / stegt løg oc Honnig / giør løgen smaa / oc siud dette tilsammen / oc leg warm paa Bylden.

En Plaster aff Surdey / sort siebe / Sennep / Figen / wsløct Kalck / Puluer aff Blaa Lilierod / eller gammel Nødkierner tilhobe stød.

Stød Hylde blader met Sennep oc leg paa.

Tag en Koelblad / giør den varm / oc titt paa lagt det oplader.

Ruder stød oc paalagd.

Surdey met Olie paalagt.

Mand maa oc saa holde leffuendis yler til Bylden.

Tag en hane / oc pluck alle fiere aff hannem wed Rompen / oc sette hans bare Rompe paa Bylden / oc holt for hans Nib / at hans aande icke gaar der vd / men neden vd / holt den saa oppaa en halff Stunde / da drager hand forgifften til sig oc døer / Siden skal mand legge saa lenge en Anden hane paa / oc icke lade aff / førend xxiiij. Timer ere paalagt / dø di da er det god tegen / døø de icke / da er der stor fare for haand.

At hogge holl paa Byllen.

Den CXVI. Capittel.

Kand

Kand dette forskreffne icke hielpe til at drage det vd / da skal mand hogge holl paa Bylden met en Aare iern / eller en gloende iern obne den / oc siden sette Kopper der paa / oc lade det forgifft wddrage / oc naar mand tager Kopperne igen / da skal mand toe saarit met salt Vand som er lunckit / det skal mand offte giøre.

En vegning at ligge paa Bylden.

Den CXVII. Capittel.

Tag vj. Lilie røder / viij. skefful sødt Melck / Figer / Surdey / Pophon / lige megit aff huer / stød i en Morter / giør det varm / oc leg det paa heffuelsen.

At wddriffue Pestelentze forgifft met Sued. Den CXVIII. Capittel.

Tag Engefer j. Vntze / det er ij. Lod / Suckerkandi halffanden Vncie / Kampher en halff Vncie / stød huer serdelis / oc siden tilhobe / at det bliffuer smaa / oc foruare det vell i en Glass til Luct.

Naar Menniskten er befengd / da skal hand tage til sig en Quintin aff samme Puluer met nogen Viin blandet met Sure Vand eller Rosen Vand / oc haffuer hand icke stor hæde / da skal hand tage det til sig met lidet Teragelse / eller Mitridat / oc ligge sig saa i Sengen / at hand kand Suede vd viij. eller ix. timer / oc inthet soffue wnder desse.

En halff Quintin Paradiß Korne er oc saa god der til.

Suæder mand icke der aff/ Den CXIX. Capittel.

Saa tag en Tegelstien / giør den vel Varm / oc leg den til hans føder.

Naar hand haffuer suedet / som forscreffuit staar / da skal hand staa op / oc holde sig wdaff lucten.

Om ij. eller iij. stunder der effter skal han æde en føye ting / oc holde sig aff Lufften.

Oc saa skal hand holde sig aff Dryck det meste hand kand.

En Anden / Den CXX. Capittel.

Item / Er Menniskē icke tilnegit at hand kan suede / saa brug wduortis medel oc raad der til / Tag gloende hede smidiesinder / slaa Viin paa den / oc suøbe den i en Linden Klede / oc holt den wnder fødderne.

En Anden / Den CXXI. Capittel.

Mand Pleier at tage flasker / oc komme syende Vand i dem / oc ligge vnder Skulderen.

Her met wil ieg nu Beslutte / denne min Vnderuisning.

Oc effterdi her findis mangfoldeligen wdi denne Lidel Bog Bescreffuen oc Antegnet / huorledis Mennisken skal skicke oc holde sig / naar saadanne Nød oc Fare er for haande / at mand da met aluorlig flid / gode aduorsel oc waretegt i tide at besøge / di beste middel oc raad i denne tid / oc alle disse forscreffne wnderuisning oc lerdom kunde vel betencke oc offueruele / oc giffue vel act paa at effter følge som forscreffuit staar / at mand i tide maa bekomme hielp oc trøst emod denne forferdelige Pestilentz kolde Siuge / effterdi her findis mange skønne oc drabelige Konster oc Legedom heremod Bescreffuen.

J lige maade giffuer vel act paa / huorledis di gamle forfarne deris Legdom oc gode raad / som de haffuer oss Bescreffuen / huad dyd oc Krafft wi haffue befunden i dennem.

Enddog en part aff de forscreffne Legdom siønis ringe at vere / dog findis der stor Hielp oc Trøst i dennem / som dem aluorligen bruger met flijd / oc skicker sig som det sig bør / da staa de forgifften hefftige emod.

J lige maade haffuer ieg nu disse mine ringe wnderuisning oc Forfarenhed wdi styckwise mangfoldeligen Bescreffuen oc Antegnet / paa det / at den Fattige som lidet formaa / skal icke gribe miste / Men oc saa bekomme Hielp oc Trøst / fordi som sagd er / det som siønis ringe at vere / oc lettelige at bekomme / det kand komme den Fattige saa vel til hielp / som det der kand Koste allermest / om det bruges som sagd er / da er det forgifften imod / oc all forgifftige ond Lufft.

J lige

I lige maade de som dette forscreffne formaa at bekoste/ di lade det berede paa Apotecken / fordi alle mand kand det icke sielffuer berede.

Mand skulle vel gøre dette noget bedre oc fuldkommener end det er / men det maa nu bliffue tilbage for de mangefoldige Bønder Doctere / oc alle hgande slags folck / bode Quinder / oc andre Leppere / som nu mest paa denne dag forderffuet haffuer denne lofflige Bartsker embede.

Alligeuel at denne ypperlige Konst oc Gudz gaffue/ kommer mange til hielp / Trøst / gode oc gaffn / Ligeuell findis der dog nogle Spott Muler / som denne Ædelig oc Lofflige Konst ringe acte / oc fortaler aff deris vforstand / fordi de icke forstaa sig bedre / endog mand dagligen oc klarligen seer oc forfarer huad Dyd oc Krafft / Nytte oc Gaffn disse Legdomme fører met sig / oc efftersom det er forlangt at thale om / maa det vere nocsam sagd paa denne tid.

J lige maade er oc saa min vnderdanige oc ydmyge Bøn/ at ingen wil denne min lidel Bog i andre meining lese/ kiende eller forstaa / end at ieg huer mand aff en Broderlige thro Tieniste / bered wilie / oc tilneyget er at thiene huer mand i alle maade met huis mig aff Gud Almectigste er forlaant.

J lige maade er ieg oc saa bedendis huer serdelis / besynderlige de Lerde oc forstandige / at di ville slig min ringe Vnderuisening met Gunst oc Weluillighed aff mig Ankage.

Er ieg oc saa i denne forhobning / der som disse forscreffne Konster maatte ret Ordineris / oc Ordentlige gioris oc brugis som det sig bør / at de io skulle komme Meniske til Hielp / Trøst / gode oc Gaffn.

Huilcket ieg oc saa meener / at disse forscreffne Konster oc Legdomme / skal icke føre de mindste eller ringiste nøtte/ gaffn oc loff aff denne min scriffuelse. etc.

Om Pestelentzis Aarsage oc begyndelse/ oc huad Medel oc Raad mand kand bruge imod saadanne forstreckelige oc forgifftige Siugdom / som der imod findis bescreffuen oc Antegnet.

Noch

Huor=

FINIS.

